

ТРИДЕНЬК: REVUE NEUROMADAIRE: TRIDEN'N
UKRAINIENNE

Число 44 (200) рік вид. V. 3 листопаду 1929 р. Ціна 2 ₴р. (Prix 2 fr)

Париж, неділя, 3 листопаду 1929 р.

З належною парадом відсвятковано в Тирасполі п'ятилітній ювілей Автономної Молдавської Республіки. Свято це дало нагоду представникам влади та офіційним публіцистам ще раз на всі боки вихвалити «національну політику» совітів. Сказано було, як то водиться, «великих слів велику силу». Яскравими фарбами розмальовано грандіозні «досягнення».

Нам не раз вже доводилося вияснити справжню мету і дійсне обличчя національної політики совітів. Багато у нас писалося про ту «українізацію» про око людське. Товчеться вона на одному місці, як баба в ступі. Та коли що-до українського народу національна політика окупантів не щира й не послідовна — крок вперед, два назад, — то не можна того сказати про відношення Москви до не-українського населення України. Тут є й послідовність, і твердість. В основу його покладено сприяння розвитку національних меншостей, підсилення їх, намагання за всяку ціну привернути симпатію їх до Москви, зробити для них окупаційну владу на Україні своєю, зв'язати їх долю з нею.

З одного боку — всі оті штучно утворені московські, жидівські, польські чи німецькі райони, виділені на території з суцільною українською людністю, мають творити в державі державу, служити за форпости та цитаделі московського панування на Україні.

З другого — вістря отих польських районів та молдавських республік було скеровано на захід, проти ближчих сусідів — Польщі й Румунії. Це завдання головне їхнє ще раз підкреслено з приводу ювілею. Передовиця «Комуніста» (з 12 жовтня с. р. ч. 236) говорить: «існування соціалістичної радянської Молдавії завжди сіллю було в очах

болярської Румунії»; а привітання ВУЦВК-у сподівається, що совітська Молдавія «наблизить момент, коли через Дністер буде побудовано могутній міст культури на соціалістичного будівництва»... «трудящі України і цілого союзу СРСР ще раз заявляють, що Басарабія була і повинна бути в складі СРСР». («Пр. Пр.» ч. 236 з 12. X. 29 р.)

Харків не обмежився платонічним привітанням своїй мазаній дитині: постановою ВУЦВК-у асигновано «на заходи, зв'язані з культурно-господарським будівництвом АМСРР ще 500.000 карб. » Крім того постановлено: «порушити клопотання перед урядом Союзу РСР про асигнування відповідних коштів із державного бюджету СРСР на посилення соціально-культурного будівництва АМСРР». («Ком». з 11. X. ч. 235).

А що зроблено для багатоміліонного українського населення РСФСР? Як забезпечено його інтереси? Які його «досягнення»? Чи ж не легше, ніж будувати міст через Дністер, поки-що збудувати хоч міст через російсько-український кордон: прилучити до республіки — сестри України території з суцільною українською людністю, що знаходяться в братніх обіймах Москви? Де на прострах РСФСР українська автономна республіка? Скільки асигновала на українське «культурне будівництво» Москва? Чи клопочеться харківський «уряд», який так побивається долею молдаванів, про асигнування з Москви для українського населення її провінцій?

Ми знаємо, як дійсність відповідає на ці питання. Нагадаємо хоч би недавно надруковану статтю «Українізація на Кубані»: там подано немало ілюстрацій до того, як дбають совіти про інтереси України.

Отже новий ювілей совітський ще раз виявляє наявну нещирість і неправду національної політики совітів та її дійсне обличчя.

* * *

Ми — ті, що в наслідок невдалого кінця попереднього періоду війни за українську державність, залишили рідний край і опинилися на чужині. З свого шляху — політичної боротьби, боротьби за визволення України — ми не сходили ніколи і не зійдемо.

Та завжди ми з глибокою пошаною ставилися до тих людей, що zostалися в окупованій країні розділити з рідним народом усе до кінця, до тих, хто уважав за найсвятіший обов'язок свій служення культурі українській, безупинну працю для неї.

Ті люде одійшли від усякої політики, і всі свої сили й здатності віддали вони отій культурній роботі. І були вони справжніми подвижниками. Не зійшли вони з раз зайнятої постаті на культурній ниві за

найтяжчих обставин. З стоїчним спокоєм винесли вони гарматні й вогонь, що ніс столиці нашої, містам і селам, смерть пожежі і руїну. Не злякалися вони терору червоної Москви. Перебули скажену вакханалію денікінської «єдиної неділимої», що засудила на знищення усе українське. Мовчки скорилися вони гвалтові окупаційної влади. В холоді й голоді, в злиднях, хворобах і під повсякчасною загрозою життю не кидали своєї благородної роботи. Героїчно зносили цькування й знущання, переслідування й в'язницю. Одні не витримали й впали жертвою тих нелюдських умов, як от покійний П. Стебницький, Д. Щербаківський та інші; другі — самовіддано вели діло далі. І все це во ім'я української культури, добра рідного народу, якому вірно служили.

До праці культурної поруч з могиканами старого українського руху стали кадри нової молоді інтелігенції, що присвятили себе рідному слову, мистецтву, науці.

Та ніяка культурна праця, не викривлена на комуністичний кшталт, неможлива в великій тюрмі народів, що зветься СРСР.

І от цих людей, далеких од всякої політики, що служили і служать виключно рідній культурі, що серед них ми бачимо імена, до яких з пошаною ставиться вся Україна, тепер арештовують, завдають до в'язниць; майстри провокації з ГПУ снують коло них павутиння наклепу, обвинувачення, готують «процес».

Подвиг їх повертається в мучеництво.

З напруженою увагою, турботою й тривогою в душі стежитиме увесь український світ — на рідній землі і в розсіянні — за долею цих нових мучеників.

Літературні спостереження.

XIII.

Роман Підмогильного «Місто» є видатним з'явищем у нашій літературі. Він переймає читача де-далі усе більшим заінтересованням та уважністю, дарма на те, що це великий роман на 253 сторінки стисло друкують і у йому немає складної дражнячої інтриги, а сучасний читач, заклопотаний хапаниною сучасного життя, зовсім знеохотився бо белетристики великої розміром, дарма і на те, що зовсім не усім легко помиритися з настроями автора.

На щастя роман цей не є агітаційним, як більшість творів совітських письменників. Автор не має завданням агітувати в певному напрямку, полемізувати з людьми інших поглядів, його більше цікавлять питання психологічні, а питання соціальні, не як бойові питання со-

Годняшнього дня, за те чи інше вирішення яких він має змагатися, а скоріше як питання теоретичні. Його нахил до большевицьких поглядів виявляється тільки в його настроях, у його відношенні до тих людей та їх взаємин, що він описує.

Дякуючи такому опрацюванню своєї теми, Підмогильний заховає безсторонність в опису подій та фактів та в змалюванні типів і з своєю пильною та блискучою спостережливістю утворює яскраві, многогранні та глибокі малюнки життя та людей і лише в оцінці цих людей та подій, ми, а думаємо, і більшість читачів з одного боку, і автор з другого розрізняємося і ставимося до тих людей та подій зовсім по іншому.

Дія в «Місті» відбувається в часи відносного тимчасового замирення совітського життя, вже по часах військового комунізму, в непмановський період, але ще до часів скаженої сталінської «лінії».

«Місто» є описом життя однієї людини протягом одного приблизно року, історія її розвитку від сільського парубка, що прослухав підготовчі курси для рабфаків і до відомого письменника та діяча СРСР. Інші дієві люде мають другорядні ролі, потрібні, як оточення, серед якого виявляється обличчя головного героя — Радченка, хоч і вони усі проте переходять перед читачем живими людьми. Це портрети, хоч і не детально оброблені, окреслені кількома рисами, але влучні та живі.

Автор ставиться до Радченка з очевидною, мало з нашого погляду оправданою, прихильністю, і відчуваючи, що в житті та поведженні його мається багато відразливого, силкується виправдати його такими, правду сказавши, непевними міркуваннями, як: «на світі на себе варт дивитися вибачливіше, бо в житті, як і в гололеді, можна падати й інших валити зовсім випадково, цілком несподівано для себе і для ближнього» (ст. 104) та висловлюючи співчуття «загартованості од дрібних забобонів, що трівають людям сумління й отруюють їм життя». Навіть одним з епіграфів до свого твору Підмогильний вибрав цитату з А. Франса: «Як можна бути вільним, Евкріте, коли маєш тіло?»

Озброївшись такими непевними міркуваннями, Підмогильний вже без жадної відрази розповідає про негарні вчинки Радченка, засвідчує його негарні риси, бо, здається, певний, що усім людям, і то в яких не було б обставинах, в такій мірі природне бути лихими, що вимагати од людей моральності, прикладати до них який-будь моральний осуд (дрібні забобони) є річчю цілком зайвою. Через такі переконання мабуть і не цікавить автора питання, які ж умови життя, які причини витворили у Радченкові те недобре, що сам автор у ньому зазначає.

На протязі роману Підмогильний не раз підкреслює особливу ніби вдатність та талановитість Радченка: в селі він краще за усіх виготовився до іспитів у інститут, керував громадським життям села, у Києві краще за всіх вчився у інституті, поки не покинув його, визнавши для себе непотрібним; за яке б діло не взявся, одразу робиться видатним лектором, секретарем редакції, письменником, перші твори якого звернули на нього загальну увагу. Але, чи усі ті досягнення Радченка справді виконані ним так блискуче, з дії ми власне не бачимо, з дії ця діяльність Радченкова не видна; це тільки твердження автора, а з того, що він з цього приводу розповідає, здається навіть сумнівним, чи автор

залишився тут безстороннім. Так Підмогильний перказує коротко фабулу першого оповідання Радченка про стару бритву, яким тоб-то звернув він на себе увагу. Власне про твори красного письменства можна судити остаточно не по фабулі, не по тому, про що в них мовиться, а тільки по тому, як воно мовиться, але фабула радченкового оповідання така штучна, навіть чудернацька, що сим разом од самої фабули не йметься віри присуду Підмогильного.

Займаючи центральне місце у оповіданні, Радченко весь час перед очима в читачів, весь час на кону, але ні своїм поведженням, ні тим, що він висловлює, він не виявляє ніякого особливого талану чи розвитку. Єдина людина у його оточенні з ширшими інтересами та більшої інтелігентности — поет Вигорський, але в розмовах з ним Радченка, усі, хоч далеко не завжди вірні, та завжди тонкі і бистродумні міркування, належать Вигорському, а не Радченкові. Певно сам автор те помітив, бо вкладає таку думку Радченкові про їхні відносини з Вигорським: «Їх вабить одно до одного те, що чуття у нього (Радченка) так само невпинно хвилюються, як в того (Вигорського) розум».

Дійсно почуття в Радченка завжди гострі, ревні, пристрасні, але що то за почуття. Найдужче з них почуття заздрощів. Дуже часто сам автор зазначає, що воно керує його героєм. Він заздрить навіть такій маленькій людині, як Левко, за те, що той має «чепурненьку кімнату, працює, складає іспити», заздрить долі Макима, звичайного бухгалтера, навіть писати починає, письменником робиться з заздрощів, бо «оплески» письменникам «мало його не ображали», заздрить ще в багатьох зазначених і не зазначених автором випадках, трохи не кожному, кого бачить.

Він є надмірно жадібним до усіх життєвих приємностей, так само гостро, разом, мішма мордують його бажання влади, бажання зробитися комісаром, міністром закордонних справ, мати красне убрання, їздити на авто, бути славетним письменником і мати гарних любовниць, жіночого кохання і простої розпусти і усі ті бажання закрашені в його несамовитими з лістю та заздрощами. Йому не досить, щоб бажання його виконалося, щоб він дістав те, чого хотів; йому ще треба, щоб він виключно, тільки сам посідав тим, а якщо і інші те матимуть, це його не задовольняє. Дивлячись на феєрверки, він лутує, і лається, коли його коханка дивує: «чого ти? адже і ми дивимся», він суворо одказує: «Думаєш для тебе пускають». В своїх мріях про жінок він хоче «розбивати жіночі серця», та ще «поспіль», хоче «розбивати подружжя». Отже пристрась у його сполучається з бажанням робити комусь боляче, когось, по можливості більшу кількість, унесчасливити. Він ладен не вагаючись трошити усе, що стоїть йому на перешкоді в досягненні його бажань; проти тих, хто не хоче їх задовольнити, в йому зривається мстивість. Коли критик Світозарів не схотів вислухати його оповідання, Радченко, ідучи од нього, «снував невиразні думки про помсту»; а ось як він ставить до своєї першої коханки: «він почував свою над нею владу і хотів, щоб вона корилася... І він може вдарив би її, — колиб вона надумала спречатися».

Ця негамована пожадливість до утіх, а зовсім не відданість тим

чи іншим ідеалам і не бажання працювати для ідеї чи на користь громадянству — є головною рисою Радченка.

На початку роману ще ніби прокидається у ньому почуття обов'язку працювати на користь селянам, зпоміж яких він вийшов, і разом ненависть до міста. «Горожане», міркує він «все це старий порох, що треба стерти», і йому здається, що він до того «покликаний», та менше ніж за місяць він «вже знав, що на село не повернеться» і вважає це цілком «нормальним», адже «міста ростуть коштом села».

Отже його ненависть до міста виростає зовсім не з любови до села, а ні з бажання громадського добра чи соціальною правди, а з тих же заздрощів та з боясти, що в місті не матиме успіху. Тому ця ненависть і виявляється у диких думках та погрозах: «Що може крамарь почувати... він живе, поки йому жити дають», — каже Радченко так ніби його життя має якесь вище оправдання і йому належить право давати чи ні жити. «Учитель», на його думку, «вчив буржуйських дітей гнобити народ». «В ньому», завважає сам автор, «прокидався селяк з глухою ворожнечою до всього, що від нього вище».

Виявляється його егоїстична байдужість до громадянства та його інтересів і в тому, як хапається він за кожну посаду, не клопочучи собі голови тим, що він на тій посаді робитиме, і в тім, як шкодує він «за прекрасними роками завірюх, коли висунутися було так легко», і в тім, що мораль, ця єдина міцна основа громадянства, для його тільки «чіпкий мотлох» та «дурні забобони», і в тих нарешті його мріях, де уявляє він себе, ніби грабує місто і, хоч всеж таки знає, що грабувати недобре, «шопоче пристрасно: ну, і грабив би, ну, і грабив».

Його дика, жадібна вдача до утіх виявляється особливо яскраво на його відношенні до жінок. Він перебуває у постійному стані статевої пожадлиivosti, охоплений мріями про жіноче тіло і, хоч іноді йому і здається, ніби він закоханий, та жадної жінки він не кохав і кохати не вмів. Це показує як брутальність його поводження з жінками, так і та жорстокість, з якою він їх кида. В його не залишається до жінок, з якими жив, жадного теплого почуття ні навіть звичайної ввічливости чи співчуття. Почуття обов'язку до жінки він не знає. Одну з своїх коханок, яких змінив за рік три, він власне згвалтував, використувавши несполіваність для неї його нападу, згвалтував у хвилину, коли лютовав на неї, лютував через те, що був ображений, але не нею, а Світозаровим, і ненавидів весь світ. Зразу ж, побачивши сльози та смуток дівчини, брутально пориває він з нею та ще і лютує, «маючи себе ображеним», а слабенькі докори сумління позбуває словами: «не я, так другий».

З другою коханкою, вже не молодю, зійшовся він без жадного кохання, не зупиняючись перед тим, що несе розбрат у родину, яка добре ставилася та допомагала йому. Ображений син тієї жінки, який доти дуже поважав та любив свою мати, вдарив Радченка, та Радченко, буди дужчим, нівечить його, а ще, поки думав, що мусітиме йти з цієї хати, лютує на нього «не тільки за образу чином, а і за похитнутий спокій, матерьяльну руїну та втрату кохання». Та, коли сталося так, що покинув домівку син, а Радченко залишився з полюбовницею, він жив

її коштом, поки ще було йому потрібне, а як почав краще заробляти зразу ж здивився, що вона стара, а з її хати йому далеко хсдити і покинув її, не відчуваючи ні крихти сорому. Навіть коли і згодом побачив він моральний занепад цієї родини, і, мспричинений, сумління в йому обзивається лише такими кволими джкорами, що вони скоріше нагадують невдоволення за порушення спокою.

Не в довгім часі зводить він ще одчу дівчину і живе з нею доти, поки під хвильовим настроєм не запропонував їй одружіння. Та ледве вийшовши від неї, він так злякався шлюбу, що зненавидив її і на другий день, на тій самій вечірці, де було умовлено оголосити про майбутній шлюб, Радченко брутально і дико ображає дівчину та пориває з нею. Вона отруїлася. Не скоро надумався Радченко довідатися, що з нею, а и почувши про її смерть, вражений нею не так вже дуже, бо за дві години вдатний наймати собі нове помешкання, купувати меблі та думат' про те, як він писатиме в новій оселі новий твір. й

Цей самозалюблений дикун в такій мірі відчуває себе осередком та метою всесвіту, в такій мірі перейнятий почуттям, що усі і все існують лише йому на послугу, а сам він не винний нікому нічого, що, зустрівшись по довгім часі з першою своєю коханкою — Надією, ображений тим, що ця жінка, якій він звівечив життя, не кидається йому на шию, а ставиться до його неприязно.

Такий тип цих нових людей Совдепії, яких совітський лад витягає на верхи громадянства, пристрасних, жадібних на утіхи, самозалюблених дикунів, байдужих до яких будь ідей, в тім числі і большевицьких, байдужих до громадянства та його долі. Що ж дивного, що під їхньою кормигою гине край, а вони не тільки для свого порятунку, а просто з люти, з злодійського страху, з заздощів впоряжають що-денні людські гекатомби, що в Совдепії усе іде не до ладу і трохи не що дня починаються нові справи про злодійство урядовців.

Хоч автор того і не каже, але розмноження людей такої вдачі є безперечно витвором совітського ладу. Вони висовуються в СССР, бо серед людей іншої вдачі і не знайде собі большевизм щирих прихильників, а найголовніше культура та культурність заважають розвитку в людях згаданих небажаних рис, насамперед егоцентризму, перецінювання себе, своєї роботи та побуту і легковаження та невизнання інших людей, їхньої роботи та побуту, на ґрунті яких виростає надмірність вимог од інших для себе і потурання усім своїм хибам га лихим вчинкам. Дякуючи тому, що большевицький лад нищить культуру і культурність (і не лише культуру інтелігентську, а й віками виплекану, засвоєну усім народом до його глибин, культуру) беззаконістю та безправністю усіх і кожного, боротьбою проти релігії, традицій, моралі, власности, використовуючи для цієї боротьби гірші нахили в людности, роздмухуючи ненависть, узаконюючи грабіжку, і тим утворює умови найсприятливіші для розвитку зазначених небажаних рис.

Підмогильний відчув існування та значіння людей цього типу на совітській Україні, художнім оком взорив найтаємніші почуття, найвахованіші хитання та хвилювання настроїв цих людей і втілив у живому образі новий, досі не змальований у краснім письменстві тип.

В цім виявилася сила та глибина таланту цього письменника, як і в піднесенні мимохіть, поруч з головною темою дуже складних та важливих психологічних питань, от як питань художньої творчості. Тим дивніше, що, так добре знаючи свого героя, автор таки залишає йому свої симпатії.

По-за безпосереднім впливом большевицьких ідей та оточення, отруйному впливу яких підлягає дужче чи менше велика більшість тих, кому доводиться, як і Підмогильному, жити в Совдепії, мається ще одна причина, що діє у тому ж напрямку на розум та почуття інтелігента наших часів. Причина ця діє не лише на мешканців СРСР, а час-то і на емігрантів, які, здавалося б, вирвалися з-під большевицьких впливів. Діє вона не тільки на людей з комуністичними чи близькими до комуністичних поглядами, а і на людей протилежного їм, навіть дуже консервативного напрямку. Успіх гіпнотизує більшість людей. Несподівана перемога малої купки большевиків, спричинена де-якими особливостями російської історії, справила і на де-кого з наших емігрантів таке вражіння, ніби історію роблять тільки сильні одиниці, які вміють сильно хотіти і те, чого хочать, запроваджують, не оглядаючись на способи запровадження, ні на бажання загалу, загал же на хід історії не має жадного впливу. Звідси зачаровання сильними людьми, що вміють дуже хотіти, і думка, що сильним є той, хто не оглядається на способи, якими він приневолює загал коритися своїм бажанням; звідси погордливе ставлення до права, до моралі і до бажань загалу, як і до його самого. З цього коріння, напр., і вийшла у нас дивна для XX сторіччя проповідь Макіявелізму.

Помилковість цих думок наявна, перемога большевиків, як і кожна перемога насильством, є тимчасова. хай вона затримається ще хоч і на кілька років, це довгий час для життя однієї людини, але з історичного погляду тільки хвилина. Кожна сильна воля, здійснюючись насильством, будить протилежні їй волі, що візьмуться до таких само способів боротьби. З двох волей сильнішою є та, що вміє зробити по своєму без насильства, керує своїми бажаннями і має силу їх поборювати, а не та, що не вагається насильничати. Сила бажань не є гарантія того, що бажаючий хоче добра, а і найкращі бажання, dokonані насильством, є злом.

Довести помилковість думок оборонців безоглядного переведення своїх бажань — легко, але побороти відповідний їм настрій, чари сильної людини, що підхиляє своїй волі загал силою — річ значно важча і, здається, що і на настрої Підмогильного не мало діють ці чари і вони є другою причиною його симпатій до Радченка.

Давній.

Остаточна мета комуністичного інтернаціоналу — світовий комунізм,

(До програму комінтерна).

В попередній своїй статті (див. «Тризуб» ч.35-191)ми представили, в який спосіб комуністи уявляють собі «неминучу загибель» сучасного капіталістичного устрою. На місце його з тією ж неминучістю має прийти устрій комуністичний — правда не відразу — через різні перехідні періоди, в першу чергу період диктатури пролетаріату і співіснування соціалістичного устрою з капіталізмом. Майбутній комуністичний устрій програма малює такими рожевими фарбами, що тут сперечатися не приходиться. Можна тільки сказати, що це все — безмежна фантазія, утопія не гірше тієї, що в свій час творили Фур'є, Сен-Сімон і інші представники т. зв. утопічного соціалізму. Є лише велика різниця між утопійними соціалістами і комуністами, які вважають, що свої твердження базують на висновках науки, різниця не на користь комуністів. Малюючи чарівне майбутнє, утопійні соціалісти свідомі були того, що до цього майбутнього людство зможе дійти через моральне переродження. Комуністи відкидають мораль обов'язкову, вічну. «Касмось, ми не знаємо безумовної моралі попів церковних або університетських з Ватикану або з недільних бесід», — каже Троцький. — «Категоричний імператив Канта, філософський Христос без плоті і без художніх красот релігійного миту, нам також чужий, як старий жорстокий хитрець Мойсей, що відкрив поклад вічної моралі на Синайській горі». Мораль для комуністів існує лише класова. «В процесі боротьби робітничого класа виробляє свою революційну мораль, що починається зі скинення бога і абсолютних норм». Така «мораль» базується виключно на боротьбі з класовими ворогами, боротьбі за власний матеріальний інтерес і добробут.

Творити той ідеальний устрій з такою «моралю» буде дуже і дуже тяжко. Бо разом же з державою мають «відмерти усі й всілякі норми примусу». Устрій базуватиметься на добровільному співділанню мільйонів людей, на рівномірній праці всіх і рівномірному розподілові вироблених продуктів згідно формулі: «з кожного за його здібностями, кожному по його потребам». При відсутності моральних засад або при своєрідній моралі заснованій на боротьбі і нищенні ворога, сумнівно, — щоби вдалось досягнути всього того, що обіцяють комуністи: «Розвиток продукційних сил світового комуністичного суспільства дає змогу піднести добробут цілої людської маси та максимально зменшити час, що його вона віддає на матеріальне виробництво, а значить для нечуваного в історії культурного розквіту... зникають злидні, зникає економічна нерівність поміж людьми, злидні поневолених класів, жалюгідний рівень матеріального життя взагалі... За такого стану річей неможливим стає будь-яке панування людей над людьми, а відкривається величезне поле для суспільного добробуту та гармонійного розвитку всіх закладених у людстві здібностей». Для того, щоби все це здійснилось, треба, щоби людина стала цілком іншою, а для того треба її виховати не на моралі — що «все дозволено для досягнення нашої мети», а на справжніх етичних засадах, загально обов'язкових для цілого людства. Інше питання — питання філософського порядку — про існування такої і вічної і загально обов'язкової моралі. І чи взагалі можлива така перевихова людства, як про це мріяли великі соціалісти-утопісти.

До питання про комуністичну ідеологію це не відноситься. Ми лише стверджуємо, що твердження про відносність моральних засад не може утворити необхідно і передумови для перевихови людства в душі моральних засадах вічних і обов'язкових. Скок із «царства необхідности до царства свободи», про який говорив співробітник Маркса Енгельс — залишається скоком і нема ні логічних підстав, ні історичних прецедентів, щоби вірити в його здійснення. Залишимо ж царину етики і повернемося

до питань, зв'язаних з господарчим устроєм майбутнього суспільства і до тих методів, якими цей устрій має бути здійснений.

До чого стремлять комуністи?

Мета їх — скасування приватної власності на засоби виробництва — це перший етап — соціалізм, скасування приватної власності на засоби споживання — етап послідуєчий — комунізм. Скасування приватної власності на засоби виробництва — вже означає повне перетворення сучасного господарського ладу. Цей сучасний господарчий лад базується на стремлінні людини до зиску (Ertragstreben — як кажуть німці). Це стремління людини здійснює в самий ріжнومانітний спосіб, — але підвалини для нього вона знаходить в приватній власності. Бо приватна власність уможлиблює для людини користування з наслідків цього стремління. В цьому ж стремлінню закладені основи і для нагромадження багатств, капіталізації, що дає змогу для поширення продукції благ, для збільшення багатства, для піднесення добробуту. Ставлячи на місце приватної власності якусь иншу власність — власність суспільства, держави, місцевих самоврядувань, комуністи тим самим вибивають ґрунт для індивідуального стремління до зиску. На місце його вони хотять поставити обов'язком працювати для суспільства, для держави. Але є великим питанням, що є більшим двигуном в історії людства. Що є більшою, рушійною силою — голий обов'язок чи стремління до зиску?

Коли виключити моменти суворого і нещадного примусу, — що було б нещастям для людства, поворотом його до рабства і кріпацтва, — скрізь на протязі всієї історії людства бачимо, як господарчий фактор, цей індивідуальний інтерес. Має певну рацію німецький економіст Ліфман, коли він каже, що на той час, що ми його можемо передбачати, не можливо, щоби цей індивідуальний інтерес можна було замінити иншим, більш діючим.

Тут знову повстає питання про переваху людського характеру, питання, яке і самі комуністи не ставлять: вони надіються, що воно прийде само собою. Але ця надія нічим не виправдана. Факти господарчого життя сучасності свідчать про противне. Робітник, що працює у приватному підприємстві видає стільки ж енергії і праці, а може і більше, як робітник, що працює на удержавлених залізницях. Вся совітська дійсність дає наявний доказ того. Бюрократизм в т. зв. хозґапах, занепад «трудої дисципліни» по удержавлених підприємствах — ці явища стали явищами побутовими. Не дивлячись на грубі мільярди, що совітська влада вкладає на індустріялізацію країни, державні підприємства дають дефіцит, собівартість товарів надзвичайно висока, товари якості дуже невисокої.

Взагалі питання усупільнення, соціалізації засобів виробництва не можна розв'язувати принципово. Тут необхідний підход з погляду доцільности. Що означає соціалізація — в розумінню комуністичної ідеології? Бо є ріжні розуміння, ріжні концепції майбутнього соціалістичного устрою, — у ріжних соціалістичних напрямків вони випадають по ріжному. У комуністів це означає — «конфіскація і пролетарська націоналізація всіх великих промислових підприємств (фабрик, заводів, копалень, електростанцій), що перебувають в руках приватного капіталу, з переходом у руки рад усіх державних і комунальних підприємств». Теж саме відносно транспорту, засобів зв'язку і т. и. І далі «організація робітничого керування промисловістю. Утворення державних органів керування з найближчою участю професійних союзів у справі цього керування. Забезпечення відповідної ролі фабрично-заводських комітетів». Ми підкреслили: «державних», бо власне це слово з'ясовує усе. Усупільнення в комуністичній ідеології — на перших порах — до приходу справжнього комунізму, до того часу, коли настане та утопія, про яку ми говорили — означає удержавлення. Держава стає господарем промисловости і транспорту. Ріжні додатки про «найближчу участь профсоюзів», «забезпечення відповідної ролі фабрично-заводських комітетів» ми відкидаємо, як дуже неокреслені, — вони, власне, нічого не говорять. Головне — принцип, а цей принцип виявлений цілком ясно. Але треба сказати, що не в принципі, а на практиці

удержавлення, як в першу чергу засобів сполучення так іноді і деяких галузів засобів виробництва зустрічається дуже часто і в капіталістичних державах. І це цілком не порушує засад, на яких побудовано сучасний господарчий лад. Тут ходить про організацію керування даною галузю виробництва. Питання доцільності—чи ця галузь надається до централізованого, бюрократичного керування, чи її треба залишити в руках приватного організатора, приватного керування. Доцільність ця означається багатьма моментами — ступінь важливості даної галузі, умови ринку збуту товарів, загальна господарська ситуація. Під час війни багато країн перейшло на державну господарку в багатьох галузях промисловості. Але цей військовий досвід лише свідчить про те, що державне господарювання здійснити можна лише в часи надзвичайні і то з великим обмеженням для населення.

Менш категорична програма комуністів по відношенню до сільського господарства. Вивласнення великої земельної власності означає «передачу її в користування селянства (його бідняцьких і почасти середняцьких шарів)». Частина переданих селянству земель визначається як господарською доцільністю, так і конечною потребою неутралізації селянства та його завоювання на бік пролетаріату». І поруч з цим «підтримка і фінансування селянської кооперації та всіх форми кооперативного виробництва на селі (товариств, комун). Все це заходи переходового періоду — щоби зрештою прийти до соціалізації села. В який спосіб буде випадати ця соціалізація програма не каже. Очевидно, що це теж відноситься до тих мрій і утопій, що здійсняться тоді, коли настане справжній комунізм. Коли ще сьогодні ми маємо приклади уesuпільнення підприємств державних, муніципальних — то в сільському господарстві ми весь час спостерігаємо виразно перевагу індивідуального, дрібного, приватного господарства. Створені більшовиками «колгоспи» не витримували під оглядом господарським жадної критики. Вони і закладались більш для того, щоб використати різні фінансові привілеї, що їм давала совітська влада.

Так стоїть справа з уesuпільненням засобів виробництва. Як бачимо, комуністична доктрина, даючи цілком неясний, хоча і повабливий нарис майбутнього соціального устрою, намічає такі шляхи до нього, по яких за ними послідувати не варто. Нема у нас у жадної певности, що ці шляхи можуть привести до того раю на землі, що обіцяє комуністична програма. Натомість у нас є тверде переконання, що скріплене самим комуністичним експериментом в совітській Росії, що ці шляхи йдуть на шкоду народньому господарству і що вони гноблять людину, обмежують її свободу, вбивають підприємничість, ініціативу.

(Кінець буде).

Є. Гловінський.

Шкільне питання.

Як відомо, на останньому засіданню Дорадчої Ради Високого Комісара Ліги Націй, в справах біженців, по докладу англійця Гольдена, було вирішено зайнятися справою допомоги дітям еміграції що-до національної школи, яка б давала їм, крім загального знання, що вони дістають в чужих школах, ще й початки національної культури. Первісний доклад п. Гольдена, між иншим, не згадує про українську еміграцію, а говорить лише про російську й вірменську. Дорадча Рада і Високий Комісар, визнавши важливість питання та зважаючи на його складність, передали його на обслідування до спеціальної

Підкомісії, до якої увійшло 10 представників організацій, що входять до Дорадчої Ради від 4-х національностей, а саме українців, вірменів, росіян і жидів. Згадана Підкомісія відбула перші збори 8 жовтня с. р. в Парижі під головуванням п. Гольдена; результатом цього першого засідання було обмірковання плану роботи і обрання ділового апарату в особі секретаріату з 4-х представників, від кожної національності по одному, в тім числі в ід українців (голова Ген. Ради Союзу Укр. Емігранськ. Орг. у Франції — п. М. Шумицький). Очевидно далі за допомогою свого секретаріату, Підкомісія встановить точно план допомоги, збере необхідні статистичні дані, вирахоє розмір необхідних на справу коштів, запропонує способи контролю і т. и. Після відповідного усталення проєкту він має попасти на пленарне засідання Дорадчої Ради Високого Комісара на остаточне обміркування, а потім чи на затвердження Високого Комісара, чи через відповідну комісію самої Ліги Націй на ствердження Виконавчого Комітету Ліги Націй. У всякім разі треба думати, що поки Підкомісія збере всі відомості, обробить їх, погодить і внесе до Дорадчої Ради, пройде не менш 3 місяців, поки справа вирішиться в Дорадчій Раді і коли необхідно буде і дані — пройде ще місяці. Отже треба рахувати, що ціла справа затягнеться напевне не менш, як на пів року.

Такий формальний аспект має справа допомогти дітям шкільного віку еміграції.

Спробуємо тепер намітити, попереджуючи працю Підкомісії, в яку форму може вилитися та допомога, яку запроєктувала Дорадча Рада. Ходить про допомогу дітям шкільного віку, яким треба дати початки національної культури. Перш за все, ясно, що ця допомога направиться на вже існуючі дитячі школи, потім на ті більші скупчення еміграції, де за певною допомогою можуть повстати школи. Ясне діло що допомога від Ліги Націй, може пройти лише в грошовій формі, а вже кожна еміграція сама по собі мусить дати решту необхідного, себ-то організувати установи, що будуть фактично займатися покликанням до життя шкіл (батьківські комітети чи шкільні ради), винайти помешкання, коли їх бракує, мати педагогічний персонал і провадити адміністрацію. Цілком можливо, що коли Ліга Націй ствердить проєкт шкільної допомоги, то окремі держави погодяться для шкіл еміграції дати помешкання. Можливе й те, що Підкомісія вийде за рямці поставленої проблеми і запропонує більш ширший проєкт допомоги, взявши на увагу і вищі шкільні потреби. Але це останнє є проблематичним, бо на це треба було б дуже багато коштів, яких Ліга Націй з свого бюджету, очевидно, дати не зможе. Цікавим являється серед питань, які виникають в зв'язку з запроєктуванням шкільної допомоги і питання розподілу грошових сум, контролю, який матиме за вживанням їх Ліга Націй і т. и. Але це все, очевидно, питання дальшої будучини, вияснення яких буде можливим лише після закінчення Підкомісією своєї праці. Тимчасом українська еміграція, щоб допомогти своєму представникові в Підкомісії, мусить обговорити цю справу в пресі, дати необхідні дані, навіть не чекаючи тієї анкети, яку безумовно буде провадити Під-

Українська етнографічна виставка Педагогічного Конгресу в Женеві.

З широкого світу.

— Друга сесія Виконавчого комітету світів почнеться 19. IX. На порядку денному: доклад комісаріату закорд. справ, контрольні цифри народнього господарства, бюджет на 1930 рік, організація союзного комісаріату хліборобства і т. и.

— Головою австрійської соц.-демократії переобрано Віденського бурмистра Зейтца.

— Відкрито новий міст на Рейні між Дюсельдорфом і Нес, що має 780 метрів завдовжки і будова якого обійшлася приблизно 15 міль. марок.

— В Словенській столиці Любляні відбулися свята на спогад створення Наполеоном Ілрійського королівства.

— Дирижабль «Граф Цепелін» облетів цілу Голандію втім числі Амстердам, Роттердам, Гаагу, королівську резиденцію Гет-Лоо і т. д.

— Міжнародний Союз т-в пропаганди ідеї Ліги Націй відкрив конкурс на емблему Ліги Націй (прапор, герб, відзнака); перша премія 1000 флоринів.

З життя наших земляків в Чужоземному Легіоні в Мароко. Купають коні.

Листи до емігрантів.

Лист перший.

З перманентною одноманітністю минають один за другим сіраві дні емігрантського життя. Не порушують цю нудну одноманітність навіть ті екстраординарні події, чутки про які у формі галасливих сенсацій каламутними хвилями доходять часом до нас з різних еміграційних осередків й які, даючи лише тему для розваги та пересудів, нічого істотно не змінюють, нового нічого не створюють, залишаючись маленькими подіями локального значіння. І кінець кінцем українського емігранта засмоктусь безбарвна атмосфера громадського життя, оточує його якоюсь півпрозорою імлою, з-за якої лише напіввиразно зарисовуються контури ближчих предметів, а ціла незмірна перспектива життя з її розлогими красвидами безслідно зникає в затьмареній далечині. Кожний новий день деформує нашу духовну природу, народжує в нас психіку звичайного «обивателя» зтирає в пам'яті думку про те, що ми не мирні мешканці, а передові вояки національного фронту, що ми — політичні емігранти. Про цей свій титул більшість з нас уже зовсім забула. Але й ті, що вдержали в своїй пам'яті думку про нього, рідко коли глибше замислюються над ним, не здаючи собі в більшості випадків справи про великий, глибокий зміст цього скромного, але дуже почесного титула, про його справжню вагу, реальне значіння. І щоби ця вага, це значіння виразніше окреслились перед вами, дозвольте, шановні брати й сестри по емігрантській недолі, зродити у ваших душах один із забутих спогадів далекої минувшини.

Ось колись, за часів вашого золотого юнацтва, ви проглядасте якийсь часопис. Серед ріжної хроніки ваше око натрапляє на замітку такого змісту: «вчора на станції Волочиськ група родичів та близьких приятелів зустрічала пана N., що після трьох років вимушеного перебування за кордоном,

дістав змогу вернути до рідного краю. Сцена зустрічі з дружиною та дітьми, після довголітньої розлуки з ними, справила на присутніх глибоке враження, викликавши у всіх нестримані сльози»... .. Картина зустрічі нещасного вигнання з близькими істотами виразно зарисовується у вашій уяві. Ви стаєте ніби її учасником, і а ваші очі теж просяться сльози. І з глибоко зворушеним серцем юнацьким ви линете думками до легендарної постаті борця за правду, що свою відданість ідеї поставив по-над усе у життя, не пострахавшись і того, що вслід за смертю є найгіршим: вигнання з рідного краю. «Три роки життя на чужині... Без рідної землі, рідного сонця, цілого рідного оточення, без близьких, дорогих істот... Яку силу волі, яку велич духа порібно мати, щоби все те знести, зтерпіти, перебороти, не скапітуловавши витримати!»...

Так думали ви, любий читачу, колись. І думали підставно. Отже порівняйте тепер з цими давніми героями ваших юнацьких дум самого себе. Ви теж аналогічна постать, той же самий «герой», лише створений життям по трохи іншому взірцю, при подекуди інших обставинах. Але ви теж дитина недолі, теж вигнанець з рідного краю, що кинув за Збручем не лише широкі лани й блакитне небо України, але й своїх близьких істот — чи то дружину з малими дітьми, чи то стареньких німецьких батьків. І не три, а вже ось десять років минає з того часу як ви, залишивши батьківщину, пішли в далекий, невідомий світ змагатись за ліпшу будучину рідного краю. Отож вас доля притиснула більше, ніж колись вашого героя, послала вас на ще більш тернистий шлях ніж його. І в тому звичайно ваша біда, ваш мінус. Але поруч з тим мінусом і певний плюс — неясковий, непоказний, але повновартісний, коштовний, безсумнівний. Щоби відчуті той плюс, належно його собі усвідомити, необхідно збагнути й засвоїти собі повний зміст отих двох слів: політичний емігрант; зрозуміти схований у них комплекс почесних завдань. Дозвольте ж допомогти вам у цій самоусвідомлюючій праці і в безхитросних листах своїх висвітлити в міру власного розуміння ті основні обов'язки, що покладає на наше сумління накинута нам життя безрадніший і тяжкий та поруч з тим відповідальний і почесний титул.

В огні й бурі національної революції нашої народилася державність українська. Державність та є продуктом стихійного процесу, колективним витвором широких мас народніх. Але ті маси лишилися по за лаштунками великої історичної сцени, викинувши на неї зі своїх нетр лише репрезентативну групу національної інтелігенції. Політична завірюха, породжена чужинецькою навалюю, розворушила цю невеличку групу, розбила те ядро що концентрувало в собі життєву силу українського національно-політичного ренесансу. Захоронились від тієї страшної хуртовини лише нечисленні кадри, що, не почувачи себе вправі відступати від активної державно-політичної чинности, полишили рідний терен, перетворившись у політичну еміграцію. Залишення батьківщини й перенесення до чужини не могло зменшити обов'язки цієї невеличкої групи людей. Навпаки воно ті обов'язки збільшило числом і поширило змістом. Бо до попередніх організаційних завдань долучилися ще завдання нові, від тих перших важливіші, а саме: зхоронення в добу лихоліття найціншого витвору національної революції нашої — ідеї суверенитету українського народу та власної його державности, гідна репрезентація цієї державної ідеї назовні та невтомна праця над приверненням до неї міжнародньої опінії з метою забезпечення прихильности до нашої визвольної справи з боку європейських політичних чинників у майбутньому, в мент, коли цю справу вирішуватиметься збройною та дипломатичною боротьбою. Поважність та почесність названих завдань є річчю остільки ясною, що будь-які висвітлення цього були би зайвими. Справа є для кожного зрозуміла.

Але одного внутрішнього розуміння замало. Необхідним є зовнішній чин, як доказ не абстрактно-усвідомлюючої особистої діяльности, а скеровано ї до осягнення загально-національної мети реальної роботи. По цій причині було би великою помилкою розглядати еміграційний стан наш як стан національно-політичної демобілізації. Навпаки це є стан бойової підготовки, довгочасного сприятливого перепочинку в перерві поміж двома

великими воєнними операціями. І той факт, що переважна більшість еміграційного загалу стоїть нині в стороні від національно-політичної діяльності, пірнувши у вир фахової праці є аргументом не проти нашого твердження, а за нього. Бо ця фахова праця є однією з тих форм запільної технічно-підготовчої роботи, без якої неможливий успіх в модерній збройній боротьбі. Минули часи, коли таку боротьбу провадили тільки армії, нині її ведуть нації, цілі народні колективи, зуживаючи до цього всіх фізичних і духовних ресурсів, усієї живої сили національно-державного організму. Сучасна воєнна наука не хентжу жадною живою істотою на фронті і в заплілі; вона змагається доцільно використати кожного мешканця країни, дати кожній придатній до праці суспільній одиниці завдання, що відповідає би їй індивідуальним здібностям та підготовці. Участь широких мас у збройній боротьбі є своєрідним *signum temporae*, характерним з'явищем сучасності, тією базою, що на ній спочиває модерна стратегія. І чим вищим є рівень тих мас народніх, чим всебічнішою й досконалішою є підготовка їх до участі в збройній чинності нації, тим босдатнішим є національний організм.

Поруч з матеріальним моментом, з забезпеченням армії необхідними кадрами технічних сил повстає в усій своїй могутності момент моральний. Ставка на бездушну дисциплінованість та фізичну вимуштрованість виявилася, як то показав досвід великої світової війни, хибною й слова фельдмаршала Гінденбурга, про те, що переможе той, у кого міцніші нерви, не сповнила історичної ролі, яку на них покладав їхній автор. Силу нервів і силу м'язів, а разом з ними й силу техніки перемогла сила духу, моральне піднесення, психічний екстаз. Бо в умовах сучасності одним із головних чинників, що ними ставиться безздатність армії, є високий культурний рівень та піднесений моральний стан тієї людської маси, що складає військо. До цього морального моменту головним складником увіходить національна свідомість. Бо в ХХ столітті військо складене з національно-несвідомого елемента, є не армією, а лише збором озброєних людей. У першу баталію на своїому визвольному фронті ми програли не лише з причини несприятливої зовнішньої кон'юнктури, не тільки з за недостачи технічних ресурсів, але також і за з браку інтелектуально-розвинених і національно-свідомих борців. Підготовлення таких борців для прийдешнього чергового змагання за відновлення державності української є найбільш актуальним завданням нашого визвольного програму. Перші кадри цих борців має створити політична еміграція. Саме вона посідає той матеріял, вихований на ґрунті європейської культури, на вільному повітрі нічим не зкутого й не придушеного європейського життя. Як би песімістично не розцінювати стан української політичної еміграції на сьогодні, важлива її роля в майбутньому, як ближчому, — за часів перебування на чужині, так і дальшому — на батьківщині, не підлягає найменшому сумніву. Увесь свій дорібок, усі здобутки на полі політичного суспільно-громадського, культурно-освітнього, науковому та технічно-фаховому, увесь цей скарб духовний еміграція має віддати тому, чийм ім'ям вона його добув сла: своїй нації. Тій нації, яка її породила, з якою її зв'язують незривні органічні зв'язки і яка в грізну хвилину народнього нещастя своє ім'я, гідність і майбутню долю без вагань передала до її рук. Передала з довірям, з надією, з певністю. Випускаючи із знесилених рук своїх окривавлений прапор визвольної боротьби, вона мовчазно, без слів сказала нам: «переховайте цю найбільшу святош нашу до слухного часу, дбаючи про те, щоби цей час наблизивсь як найшвидче та щоби до останнього рішаючого змагання за волю свою наша батьківщина станула сильною морально й забезпеченою матеріяльно». Цей мовчазний заповіт тяжить над кожним із нас і плямус того, хто його не узнає або навіть ним легковажить». Бо до виконання його зобов'язує нас кров братерня, свята жертвенна кров тисяч «невдомих воєнків», незнаних героїв, що нею списано історію нашого недавнього минулого Кров та є вічним «memento», що нагадує нам про наші завдання, наші обов'язки. Кров ця, як найяскравіший символ боротьби, каже й про те, що відновити втрачену державність без збройного змагання нам не пощастить.

Група наших юнаків: членів Т-ва б. вояків Армії УНР, на екскурсії у Версальському паркові під Парижем.

Ми вже сказали, що підготовка до того змагання є найактуальнішою потребою національного життя нашого, найважливішою проблемою сучасності. І можна лише тішитись з того, що до певної міри ця підготовка на потрібному широкому фронті життя нині переводиться. Хай більше несвідомо, ніж свідомо, більш стихійно, ніж організовано, але всеж її переводиться. І коли треба лише про щось думати, чимсь турбуватися, так це хіба тим, щоби з одного боку наслідки тієї праці не змарнувались та щоби з другого боку сама атмосфера, створена нею, не здеформувала в небажаному для нас сенсі нашої емігрантської психіки. Бо свого часу в процесі внутрішньої психічної еволюції ми з «обивателів» перетворилися в «емігрантів». Нині відчувається загроза дееволюції, процесу по напрямкові протилежного тому першому. Причина цього є зрозумілою. Десяток років напруженого життя вже дає про себе знати: змучений дух прагне відпочинку, виснажене тіло — тихого, спокійного куточку. Природний прояв природного для всіх живих істот потягу до особистого щастя... Чи маємо ми право підносити голос проти цього натурального з'явища, здійснати якийсь бунт проти нього? Ми відповімо на це коротко: людей, що цілковито втратили емігрантське обличчя, ми ні в чому переконувати не будемо; зростає в їхній душі психіка «мирного обивателя» є Рубіконом, що розділює нас непоборною безоднею. І наша відповідь може стосуватись лише до тих, для кого в титулі: «політичний емігрант» ховаються ще гордоці й щастя. Ім, аж донині вірним братам і сестрам на хрестній путі нашій, ми скажемо:

«Можливість трактувати особисте щастя повновартісним абсолютним залишилася за Збручем. Нині це маленьке щастя окремої істоти є часткою чогось іншого, великого, що не вміщується в рамки буденного, т. зв. «нормального» життя і являє собою образ, змальований могутнім пензлем історії на тлі віковичних змагань української нації. Це «щось» є наша визвольна ідея, що початком своїм губиться в тумані минувшини, а кінцем сягає у прийдешність. Ми дивимось на неї через маленьке віконце сучасності, але вже й це дає можливість відчутти всю імпонуючу велич цього витвору. Своєю внутрішньою силою велич та перебудовує наш внутрішній світ,

відсовуючи колісь центральну по своїому положенні в нашім духовнім житті ідею особистого щастя до якогось бічного, другорядного місця. Наслідком цього ідея та одначе не тільки нічого не втрачає, а навпаки виграє: вона набуває іншого, глибшого змісту, іншої, могутньої сили. І до змученої душі емігрантської крізь нічну імлу жорстокого життя починає сяяти провідною зіркою. Ідїть же без вагань услїд за нею, вона вас не зрадить!»

Борис Лисянський.

Перший з'їзд слов'янських філологів у Празі.

(Лист із Праги).

6-13 жовтня б. р. відбувся в Празі I-ий з'їзд слов'янських філологів. На з'їзд прибуло більше, як 500 делегатів з різних країн. Були делегати з Москви і Ленінграду, які, чомусь, заступали на з'їзді цілий совітський союз, хоч поруч з ними були делегати і з Харькова. Видно і в області філології Москва не терпить жадного сепаратизму. Українська делегація була досить численною: в склад її входили представники Наукового Т-ва ім. Шевченка і «Просвіти» у Львові, наші професори з Варшави, Кракова, Праги й Подебрад. Наші делегати склали такі реферати: акад. Ст. Смаль-Стоцький — «Найближчі завдання славістики», акад. Філар. Колесса — «Карпатський цикл народніх пісень», проф. О. Колесса — «Розсліди й видання слов'янських пам'яток апокрифичної літератури», проф. І. Огієнко — «Крехівський Апостол 1560-х років», проф. В. Сімович — «Історичний розвиток укр. хресних чоловічих імен», С. Сіропольо — «Українська бібліографія та бібліографія україніки в галузі філології», І. Свенцицький — «Спільні основи розвитку українського письменства і мистецтва», Ів. Панкевич — «Фонограф в службі лінгвістики», Ів. Зілинський — «У справі діалектологічної класифікації укр. говорів», проф. Л. Білецький — «Головні напрямки літературної критики за останні 50 літ».

З'їзд пройшов добре, ділово й жваво, виключаючи де-які організаційні хиби й перебої. Справа в тому, що організаційному комітетові спала нещаслива думка організувати представництво на з'їзді не по націях, а по державах, на зразок міжнародніх, вірніше, міждержавних з'їздів. Ці останні, як відомо, організують представництво не по націях, а по державах. Для економічних, правничих та інших подібних міждержавних з'їздів зручніше, щоб на з'їзді були представлені держави, а не народи, але для з'їзду слов'янських філологів ця форма представництва зовсім не підходить. Тим часом організаційний комітет прийняв представництво по державах і в наслідок цього виникли труднощі і з українською делегацією, бо делегатами виступили українці, що знаходяться під Польщею, які, розуміється, забажали виступити окремо від поляків, проти чого поляки не сперечалися; далі — українці з Великої України мусіли мовчати, бо за них промовляли та їх заступали москалі з Москви, що запаслися мандатами від цілого совітського союзу; нарешті, українці-емігранти не могли себе, з погляду формального, причислити до українців з Галичини і не-хотіли, щоб їх заступали делегати з Москви. По-третє, в такому ж положенню, як українські емігранти, опинилися й російські емігранти. Отож на відкриттю з'їзду президія дала голос лужицьким сербам і українським делегатам з Галичини (Голові Науков. Т-ва ім. Т. Шевченка — акад. Студинському). Росіяне-емігранти не одержали голосу і надрукували протест в часописях. Протест підтримали чеські руссфіли і при цій нагоді вилаяли ні в чому неповинних українців «зрадниками» слов'янства і «сепаратиста-

ми». На з'їзді протест росіян мав той наслідок, що на останньому засіданню з'їзду президія подякувала поіменно всі делегації, в тому числі і росіян-емігрантів, але промовчала про українську делегацію.

Всі ці інциденти показують, що сполучення з ідеєю слов'янства всяких сторонніх міркувань і раніше не приводило до добра, і тепер не приводить до братерської рівності всіх слов'янських народів. Не можна також забувати, що не всі ще слов'янські народи є самостійними господарями на своїй землі.

Перший з'їзд слов'янських філологів виявив, що з погляду науки філології не все гаразд. І досі ще серед філологів слов'ян і неслов'ян-чужинців панують застарілі погляди на український народ, як на частину російського народу, на його мову й літературу, як на предмети несамостійні, залежні від російської мови й літератури. Доказом таких поглядів являється термінологія, яку вживали докладчики в своїх докладах на з'їзді. Відносно українського народу, його мови й літератури вживалися на з'їзді такі терміни: N. Cartoian (румун) мову повісти про Варлама та Йосафата, виданої в Києві при митропол. Петрі Могилі, називає «російською» (russe). Поляк Jan Janow з Львова російську мову називає «російською», а українську — «руською». Яворський з Підкарпаття вживав терміну — «малоруський». Румун Panaitescu пише: «malo-russe» (sic!) Поляк Batowski з і Львова пише так: «малоруський (український)», а словак J. Husek пише: «український (малоруський)». І лише два філологи (крім українських філологів) — поляк В. Vudra з Варшави та сибіряк В. Георгієвський вжили терміну «український». Коли така різноманітність термінів і не ховає в собі нічого несприятливого для українського народу, мови й літератури, то в інтересах чисто наукових пора вже прийняти один загальний термін «український» і не плутати його з іншими історичними термінами. Почасти причиною такої плутанини в термінології являються прилюдні виступи таких «філологів», як «карпаторос» Яворський, про якого ми вже згадували. В своєму докладі «Значеніє и мѣсто Закарпатія въ общей схемѣ русской письменности», намагаючися перекинути хоч будь-який місточок від Підкарпаття до Москви, висловився так: «литературное развитие Закарпатской Руси, во тѣмъ вѣковѣ оторванной отъ общенациональной связи... необходимо изучить не только съ общерусской, но и съ болѣе ей близкой малорусской письменностью». Коли «малорусская письменность» ближча до Закарпаття, тоді при чому тут «общерусская»? Далі, він знов пише: «необходимо установить ея удѣльное значеніє и мѣсто въ общихъ рамкахъ русской и въ особенности малорусской письменности». На його думку, література Закарпатської Руси «представляетъ два лика: съ одной стороны — такъ непосредственно и плотно примыкаетъ къ общерусскому (и общемалорусскому) литературному ядру... что можетъ считаться лишь одной изъ областныхъ его диалектологическихъ частей»... що вона «пополнилась изъ общерусскихъ или малорусскихъ рукописей и печатныхъ книгъ»... що в сучасний момент вона «отражаетъ въ русской литературное развитие». Скільки зайвих, без жадного змісту термінів; руській, общеруській, всеруській, і то все для того, щоб якось прикрити отой «малоруській языкъ», який, не дивлячися на всі зусилля вилазити, як шило з мішка. Комічно, що цей «общерос» із Підкарпаття пише такою «всеруською» мовою: «Карпато-русская литература... осложняется сторонними и инородными вліяніями и примѣсками (!) въ такой изрядной степени, что ужъ какъ будто въ ней сквозить особый, промежуточно образовавшийся уклонъ и даже типъ».

А. Я.

Маленький фельетон.

Н о в а п е р е м о г а .

«Неписьменність ми добили,
В корінь знищили її»...
Так співають закордоном
Перелетні солов'ї.

«З неписьменністю боролись
Десять років ми дарма: —
Ні букварика, ні зшитка,
Ні чорта у нас нема!

Пальцем літер не напишеш,
А приладь не шлють із міст»...
Так причитує і «Правда».
І правдивий «Комуніст».

Солов'ї давно вже змовкли.
Осінь... Швидко вже й зіма.
І на світі залишилась
Правда — істина сама.

Ж у р а в л і .

Летять, курличуть журавлі,
Летять до рідної землі...
Що їх чекає? Чи че-ка...
(«А все зза того п'ятака»).

Не шкода їх... Не стало сил,
Нема повітря для їх крил,
Задуха тут... а там, а там?
Вони колись розкажуть нам.

Летіть, курличте в небесах,
Але затямте добре шлях!
О, Боже, Боже, пощастить
Назад хоч де-кому втекти.

В. Валентин.

3 міжнародного життя.

— Королівство Югославія. — Румунські справи.

Як відомо, на початку поточного року в королівстві Сербів, Хорватів і Словінців стався державний переворот. Король Олександр, що до того йшов у сліди свого батька і завжди совісно тримався в межах прав, одведених йому конституцією країни, анулював конституційний режим, встановивши у державі диктаторську владу, яку зосередив у своїх руках. Сам король, — а за ним і вся європейська політична опінія, — як на причину того акту, вказав на абсолютну неможливість вирішити сербо-хорватський конфлікт при умові того централістичного ладу, який було заведено в королівстві новою його конституцією, прийнятою скоро після війни голосами сербів проти голосів хорватських. Метою диктатури мало бути вирішення того конфлікту, а анулювання конституції та припинення політичної волі громадян мусліло стати лише тимчасовим засобом для того вирішення. Скінчивши своє завдання, король мав повернути конституційний режим у своїй державі.

На протязі майже дев'яти місяців мало що було чути про наміри короля Олександра та його уряду. Відомо було лише, що диктатор спрямував поки що цілу свою енергію на поліпшення персонального складу державної адміністрації, на боротьбу з розкладом та зловживаннями, які було занесено до державної справи попередніми застарілими гуртами, що іменували себе партіями та використовували свої впливи для егоїстичної мети. Одночасно з тим, змінюючи одних та наставляючи других людей, король наче б то увесь час мав на оці покривджених хорватів, бо забезпечував за ними, нарівні з сербами, руководні й менші посади в армії, в дипломатії, в адміністраційній площині.

Усе оце, однак, мало характер підготування ґрунту для радикальних державних змін, які нетерпеливо ждалися, особливо, хорватами. І лише тепер король зробив свій перший рішучий крок, проголосивши велику адміністраційну реформу. Реформа ця розпочинається зміною самої назви королівства, а закінчується новим розподілом цілої держави на адміністраційні одиниці. Одиниці — королівство Сербів, Хорватів і Словінців перестає існувати, а на його місце встало — королівство Югославія. Далі — колишні 33 адміністраційні одиниці держави анульовано, а країну поділено на дев'ять округ, названих за винятком одної, по іменах річок: Сава, Дунай, Вардар, Дрина, Морава, Драва, Врбас, Цета й Приморрра. Найбільша з них — територіяльно Вардар, що має майже 40.000 кв. кілом., найменша Драва — біля 16.000 кв. кілом. по населенню найбільша — Сава має 2.330.000 душ, найменша — Цета — 740.000. На чолі кожної провінції має стати б а н, — губернатор, призначений королем і від нього залежний; звідси й округи дістають назву — б а н о в и н, інакше банатів, по зразку історичного сербського банату в колишній Угорщині.

Ціла реформа пересякнута подвійною тенденцією, з одного боку, централізаційною, з другого, — як це не дивно, — децентралізаційною. Так наприклад, нова назва королівства. Для чужого ока цей акт являється несподіваним і мало зрозумілим, а втім він знаходить своє пояснення у внутрішніх причинах. Колишнє королівство Сербія, як відомо, у наслідок війни надзвичайно збільшилося за рахунок хорватів, словінців, черногорців, а почасті і болгарів. Перед парламентом нової держави встало питання й про нову назву. Пропонувалося уже й тоді хорватами ім'я Югославія, але воно не подобалося сербам, бо затирало на зовень їх примат у королівстві. Старий Пашич, тепер уже небіжчик, що вперто стояв на чисто сербській традиції, запропонував і перевів назву «королівство сербів, хорватів і словінців», — вважаючи, що такої довгої назви все одно вживати не будуть, а одкинуть для вигоди мови додаток «хорватів і словінців», і фактич-

но держава зватиметься — королівство сербів. Встановлюючи нову назву держави, король наче б то йде на зустріч тенденції хорватів, словінців то-що, бо ця назва відповідає столітній традиції їх визвольної боротьби, а одночасно немов би вказує про свій намір творити одну державну націю, що перекрила б собою сучасні протирічні національні тенденції, не виступаючи проти них одверто.

Так само стоїть справа і з новим поділом держави на адміністраційні округи. Попередні 33 округи, влаштовані централізаційно, анульовано, а на їх місце поставлено дев'ять округ, які більш менш, по своїх межах, відповідають колишнім історичним провінціям, за винятком Боснії, що її розділено на два баната. Округам, однак, не привернено їх історичних назв, а взято для них назви нові, нейтральні, по тому принципу, який колись було вжито у Франції для іменування департаментів. А одночасно назву губернатора взято із історичного архиву, бо слово — б а н — хорватам мило, а для сербів воно також своє і неопорочене. Банам надано широкі права; залежать вони, як вказано вище, може од самого корня, і в централізованій державі посада ця, так мовити, носить собі всі зародки автономії, поки що, звичайно, лише адміністраційної.

Адміністраційна реформа лише вступ до дальшого перетворення Югославського королівства із диктаторства до нормального конституційного життя. У дальшому король має, як здається, намір організувати в усіх банатах провінційальні сейми, — наче б то щось подібне до земського самоврядування. Тим буде поширено тенденцію до децентралізації, громадське життя заведено буде до певних берегів, а коли все, так говорючи, остойться, буде опубліковано нову конституцію, яка змінить собою сучасне диктаторство короля. Час і термін такої зміни само собою покищо невідомий.

Нову реформу, оскільки можна про це зважити збоку, — в Югославії зустрінуто було сприятливо, а в Європі король Олександр взагалі має добру пресу. І вдома і закордоном йому повірили в кредит, коли він розпочав своє диктаторство, а то тому, що він проголосив себе принциповим конституціоналістом. Од його волі залежить це довір'я ствердити й запевнити, повернувшись, коли на те настане слухний час, з непевної диктаторської путі на втоптаний та випробований шлях європейського конституціоналізму.

* * *

Тяжко переходить державне життя і в Румунії — в другому королівстві, що подібно до Югославії, в наслідок війни надзвичайно збільшилося за рахунок Австрії, Угорщини та Росії. На цьому місці переказано було свого часу про той переворот, який мусів мати місце рік тому назад в румунському політичному житті. Переворот той, однак, в результаті своему не привів до тої чи іншої диктатури, а перейшов чисто конституційним шляхом. Старі «боярські» партії, що організовані були не на тих чи інших принципах, а на чисто персональних моментах, розбито було до тла на парламентських виборах, і влада од «бояр» себ-то великих землевласників, перейшла до рук селянської демократії, на чолі якої став видатний трансильванський політик Маніу, сучасний голова румунського кабінету міністрів, що своєю чинністю розпочав нову еру румунського державного життя

До Маніу, що, правда, Румунія була вже конституційною та парламентарною монархією, але це був лише фасад, лише облуда для чужого ока, а в дійсності були: ні перед ким невідповідальна влада, несовісна адміністрація, економічна політика, спрямована на збогачення окремих осіб та на руйнацію господарства широких народніх мас, особливо селянства. До того ще треба додати династичні труднощі, які утворилися до того, як Маніу прийшов до влади. Відомо, що старший син покійного румунського короля з причин інтимного порядку ще за життя батька, зрікся своїх прав на трон переживає зараз у Франції, як цілком приватна людина. Його місце на троні заступлено його сином, маленьким хлопчиком, що йому, як про те було подано в газетах, лише цими днями в перше пошто було справжні штани. Явна річ, що це мило хлоп'я не може репрезентувати династії, а представляє її навіть не його мати, а бабу, талановита, енергійна,

і самовладна королева Марія, вдова його діда, що однак не ввійшла до складу державного регентства.

Труднощі не заликали Маніу. Спіраючися на колосальну більшість у парламенті, що вперше за всю історію Румунії був обраний при умовах абсолютної волі, він зразу ж взявся до великої праці виправлення румунських порядків, аби перевести їх з «боярських» шляхів на справжні демократичні путі, вказані й буквою румунської конституції. Старші румунські люде непокоїлися, — боялися, що після твердої «боярської» руки настає нелад, що демократизм перетвориться в «керенщину», за якою неминуче посує червона хмара большевизму. Але занепокоєння було марним. Крім справжніх демократичних нахилів, Маніу виявив плановість праці, політичну гнучкість, а коли то було потрібно, — і руку, не менше тверду, ніж колишня «боярська».

За рік існування нова влада досягла великих результатів: зреалізовано демократизацію політичного життя, бо встановлено в реальності громадську волю зборів, слова, письма та друку; зламано розкладену за попередніх часів адміністрацію, очищено судову справу, розвіяно з вітром атмосферу хабарництва й зловживання, що тяжила над румунською бюрократією, і тим усім заспокоєно населення. Значних наслідків досягнуто також і в економічно-фінансовій площині державного урядування, хоч і стояли тут на перешкоді могутні впливи «боярських» партій на промислові та банківські сфери Румунії, набуті ними ще за давніх часів і не вирвані ще й досі з їх рук. Знівечена румунська лея поставлена на тверду валютну основу; колись порожня державна скарбниця переховує у своїх касах до 20 мільярдів леїв чужої валюти й девізів; затяжний раніше державний бюджет зведено без дефіциту, а французький експерт, приставлений до реорганізації фінансових справ Румунії, кожного разу у своїх звітах констатує поліпшення становища державних фінансів.

Трудніша справа з радикальними реформами чи то в адміністраційній чи в якійсь іншій площині. Тут чинність Маніу що разу натикається на різного роду перешкоди, встановлені за часів ліберальної «боярської» влади. Річ така, що наставляючи на трон малого короля, ліберали, боячися самих себе і своїх противників, перевели через парламент постанову, що румунська конституція не може бути ревізована й переглянена аж до того часу, поки король не дійде повноліття. Для того, щоби самим можна було то зробити, а другим — ні, організовано було спеціальну комісію із сімнадцяти членів, яка має переглядати всі законопроекти, встановлюючи, чи міняють вони конституцію, чи ні. Усі члени цієї комісії — ліберали, всі вони ворожі Маніу та його реформам, і голові румунської влади, зберігаючи зовнішню лояльність, доводиться переживати тяжкі хвилини.

Успіхи Маніу дали йому колосальну популярність не тільки в його ближчій батьківщині — Трансильванії, але й по цілій Румунії. У конституційний спосіб, поки видно на обзорі в майбутньому, — «бояре» зробити з ним нічого не зможуть. Сучасний парламент, майже цілий, стоїть за владою Маніу; нові вибори, коли б їх потрібно було робити, дали б йому ще більшу силу. Єдиний спосіб, який «бояре» могли б ще випробувати у боротьбі з Маніу, це розсварити його з регентством та з династією, себ-то з королевою Марією, які досі, будь-що-будь, твердо наче б то стояли за Маніу. За останній час це й було випробувано.

Справа така. У середині жовтня несподівано упокоївся один з видатних членів регентства Буздуган, людина старшого віку, досвідчений і розумний політик, що користався в регентстві мабуть найбільшим авторитетом. Треба було його кимсь заступити, а «бояре», складаючи свого часу закон про склад регентства, свідомо чи несвідомо, але нічого в ньому не сказали про те, що робити, коли хтось із членів регентства перестане жити. Маніу вийшов із цієї труднощі в чисто конституційний спосіб перевівши вибор нового регентства парламентським шляхом. Обрано було старого суддю Страцану, людину безпартійну, але лояльну до сучасної влади. Це викликало бурю в стані «боярському», і вони спробували втягти до цієї справи нікого іншого як саму королеву Марію. В газеті «Universul» з'явилася інтерв'ю королеви,

в якому вона висловлює, що начеб то вона бажала вступити до регентства, але Маніу спротивився цьому і тим образив династію. Румунське громадянство було зворушене, влада вказала, що вона не вірить газеті «Universul», бо неможлива річ, щоб королева могла виступити публічно з такою заявою, її справа скінчилася у той спосіб, що міністр королівського двора, од імені королеви Марії, начисто здементував «Universul», вказавши, що королева нікому не давала жадного інтерв'ю і взагалі засвоєних її думок не висловлювала.

Так скінчилася перша спроба «боярської» боротьби з владою Маніу шляхом кулісових інтриг. Якою буде спроба друга?

Observer.

Арештування на Україні.

Вістки про арештування українських діячів на Радянській Україні відповідають дійсности. З цілком певних джерел довідуємося, що між арештованими є акад. С. Єфремов, співробітник Академії Наук А. Ніковський, завідуючий експедицією видань УАН М. Левченко, управитель одної української школи в Києві Волод. Дурдуковський, Стешенко Ярослав (син пок. І. Стешенка), філолог Ганцов і видатний діяч української автокефальної церкви Чехівський.

Письменниця Олена Пчілка не арештована, так само не арештований акад. А. Кримський. За те арештовані цілі сотні інших, нині нам менше відомих українських діячів, по всіх майже видатніших осередках українського життя. Між арештованими є багато свідомих та активних у національній роботі селян. Арештування мали місце ще перед побутом М. Скрипника у Львові.

Над арештованими має відбутися невиданий досі на Україні, що до розмірів, політичний монстрпроцес. Над підготовкою до процесу працює передовсім ДПУ (чека) і прокуратура.

(«Діло». ч. 234 з 20. X. 29 р.).

З широкого світу.

— Найбільш певним кандидатом на лідера німецької народньої партії замість померлого Штреземана називають депутата Шольца.

— На Кубі розкрито велику змову проти уряду і президента Махало.

— Вулканична акція гори Пеле на острові Мартініка загрожує кільком містам, які спішно евакуюються.

— Французькі часткові сенаторські вибори, що оце закінчилися, не змінили скільки небудь помітно партійний поділ французького сенату.

— У Берліні помер бувший болгарський прем'єр-міністр Радославов. Покійний був москвофобом і рішучим прихильником центральних держав. Після розбиття армії цих останніх він втік до Берліну, де і закінчив своє життя.

— Президентові Пуанкаре зроблено другу операцію, яка пройшла успішно.

— В Ірландії розкляно всюди заклики республіканської таємної організації до загального повстання проти Англії.

— Австрійська экс-імператриця Зіта з дітьми має остаточно оселитися коло Брюсселя.

— Парламентські вибори в Єгипті відбудуться в грудні місяці с. р.

— Німецький авіатор Дінорт побив рекорд літання з спиненим мотором, протримавшись в повітрі 14 год. 43 хв. 25 сек.

— Продовження Гаазької конференції перерваної 31 серпня передбачається в кінці листопаду.

— Большевицька агенція ТАСС опублікувала звістку про ростріл генералів Михайлова, Височанського, Дімана, Деханова і Шульги.

— Америка відсвяткувала 50-тилітній ювілей електричної лампки винайденої Едісоном.

— Незабаром має відбутися в Парижі великий судовий процес в справі фальшивих векселів Савелія Літвінова, брата большевицького комісара закорд. справ. Савелія Літвінова, обвинуваченого у підробці векселів на грубі суми грошей, будуть захищати видатні адвокати, що не пропустять розкрити увесь бруд московського совітського уряду.

— Неофіційні вістки говорять, що Бачо Сако попав до рук Надір-Хана.

— Комітет 85 англійських промислових представників, що їх делегати в березні і квітні побували в ССРСР, опублікував результати подорожі і свій погляд на відновлення стосунків з большевиками при умові виконання ними деяких попередніх умов.

— Безрезультатно стріляли анархисти в президента Чилійської республіки Ібанеза. Нападники встигли втікти.

— Кільки тисяч рікш (візників) в Пекині напали на трамваї, спинили рух і нарobili багато матеріальної шкоди. Для спинення погрому викликали було військо.

— Італійський студент-емігрант Де-Роза, доконав в Брюсселі коло пам'ятника Невідомому Воякові атентат на Італійського наслідника Гумберта, що приїхав на заручини з дочкою бельгійського короля Марі-Жозе. Від стрілів з револьвера ніхто не постраждав. Винуватця, якого натовп хотів лінчувати, арештовано.

— Англія і Туреччина визнала новий Афганський уряд.

— Повінь річки Сухіяте в Мексиці знесла один з її островів разом з усім живим, що росло і жило на цьому острові.

— В Марселі відкрився п'ятирічний конгрес французьких реформистських церков-лютеран, методистів і баптистів.

— В Дамаскові прийшло до антисіоністичних демонстрацій. Ранено 15 душ.

— У Л'єжі росіянин студент Горін стрілами з револьвера вбив професора Університету Бертрана.

— В Поті викрито змову вірменів церковників проти большевицької влади. Закрито всі церкви.

Хроніка.

З Великої України.

— Жидівський відділ на Київському університеті. При факультеті професійної освіти Київського ІНО відкривають відділ суспільнознавства з жидівською викладавчою мовою. Відділ буде мати 2 підвідділи — соц.- історичний та літературно-лінгвістичний («Пр. Пр.» ч. 237 з 13. X).

— Місячник сприяння ліквідації неписьменності. ВУЦВК ухвалив провести по всій Україні місячник сприяння ліквідації неписьменності з 15 жовтня до 15 листопаду. («Пр. Пр.» ч. 237 з 13. X).

— Закриття Лаври, Володимирського Собору та монастирів в Києві. Укрнаука ухвалила організувати в Києві «культурно-антірелігійну» установу й для цього вирішено зайняти Володимирський собор та Лавру. У Володимирському соборі проектується заснувати антирелігійний музей, а в Лаврі — сітку «політосвітніх установ, щоб поглибити наукове розроблення антирелігійних питань». («Ком.» ч. 232 — 8-X).

— Президія Київської міської ради ухвалила виселити ченців і черниць з приміщень Лаври, Фролівського, Понівського та Покровського монастирів («Пр. Пр.» ч. 233 — 9-X).

— Безпритульні діти. За останню кампанію збирання безпритульних дітей на вулицях Києва, за кілька місяців, зібрано 1000 безпритульних.

Тому що безпритульні до Києва

прибувають стало, Київська Міська Рада вирішила стало продовжувати збирання безпритульних дітей по вулицях міста. («Пр. Пр.» ч. 238 — 15-X).

— Німецькі інженери на підприємствах — На заводі ім.К. Лібкнехта у Нижньсудіпровському не прийняли присланого центральними установами німецького інженера. На заводі інженери німця зустріли вороже. «Мовляв, приїхав якийсь німець вчити нас»... В листі до центральної установи від дирекції заводу, надісланім з приводу відмовлення німецькому інженерові в посаді, говориться, між іншим: «Встановлена Шейблі (прізвище нім. інж.) платня в 750 карб. на місяць спричиниться до нездорових настроїв серед інжетехперсоналу заводу».

— На Макіївський завод ім. Томського також було прислано німецького інженера. 10 днів його не допускали до роботи, потім до роботи допустили, але німець сам через день потім зажадав, щоб його откомандирували назад до Харькова, бо заводські спеціалісти «організували навколо Мушіка цілу систему формального цькування». В своєму рапорті нім інж. Мушкі писав так: «Заводоуправа не схотіла ознайомити мене з підприємством, як це звичайно робиться, щоб я міг орієнтуватися у виробництві. Я констатував ряд дефектів у роботі. В генераторах вугілля спалюється неповнотою, велика кількість його гине марно. На моє зауваження, що в Німеччині проби виготовляють інакше, до того в більшій кількості, мене просто висміяли. 19 вересня начальник цеху інж. Новак учинив мені справжній допит про місяця попередньої роботи, про освіту то-що. По закінченню допиту,

гр. Новак оцінив мої відповіді, як неправдиві, а мене особисто, як брехуна. Звісно, бачивши навколо мене таку атмосферу, я примушений був повернутися до Харькова...» («Ком». ч. 234 з 10. X).

— У к р а ї н і з а ц і я . —
Всупереч ріжним гострим постановам, в Київі залишається увесь час на роботі коло 7.000 службовців, що не знають української мови (з них 4.000 ухилилися від перевірки зовсім). По сільських районах ще гірше, бо там першу категорію мають лише 17 відс. службовців, а 44,5 відс. зовсім не з'явилися на перевірку. Усе це свідчить про те, що українізація, як пише сам «Комуніст», — «мас суто-формальний характер і провадиться лише під адміністративним тисненням окружної комісії українізації». При становищі такому, коли укр. мова в урядах не вживається, навіть ті з урядовців, що мали I категорію забувають мову і між ними в Київі установлено 14 відс. рецидиву. Комісія по українізації грається далі в пропозицію керівникам установ звільнити із служби тих службовців, що ще української мови не знають. («Пр. Пр.» ч. 235 з II. X).

— При центральних установах для високих совітських урядовців, яким не припадає вчати на курси укр. мови, організовано т. зв. «консультацію мови та українознавства». Слухачі відвідують її лише раз на тиждень і консультант дає їм певні завдання та перевіряє виконання завдань старих. Іспитів консультація не провадить а кваліфікує знання слухачів у процесі навчання («Ком». ч. 236 з 12. X).

— Б р а к м'яса, масла, яєць. З приводу браку продуктів, українська Економічна Рада ухвалила організовано постачати в 1 кварталі господарського року м'ясо, масло і яйця тільки таким районам: Донецькому басейну, Криворіжжю, Дніпропетровському з Кам'янецьким, Харькову з Будянським заводом, Запоріжжю з Діпрельстаном, Миколаїву, Зінов'ївському, Маріупо-

лю, Київу та Одесі. Разом з тим, щоб компенсувати недостачу м'яса, ухвалено збільшити норми олії та крупи й надіслано прохання до «союзного» уряду в Москві довести на Україну 120 тисяч центнерів оселедців. Карткова система на хліб та продукти залишається на увесь 1929-30 рік. («Ком». ч. 234 з 10. X).

— В той час, як по містах відчувається гострий брак картоплі, на Кам'яниччині по станціях лежить невідправлена картопля з причини недостачи вагонів. Так на стан. Закупно лежить 21 вагон картоплі, на Балині — 7 вагонів, в Дунаївцях — 5 вагонів («Ком». ч. 232 з 8. X).

— Б р а к п а п е р у . На нараді колективів Київської періодичної преси визнано за доцільне перейти пресі на «безреривний тиждень» з 1 листопада. Але для того, щоб випускати газети і в свята, виявляється непереможна перешкода — брак паперу. («Пр. Пр.» ч. 234 з 10. X).

— Т и ф л ю т у є . Протягом тільки першого тижня в жовтні місяці в Донецькому басейні зареєстровано 820 випадків захворювань на тиф. У Харькові за цей тиждень зареєстровано 141 вип., в Київі — 103, в Одесі — 109 («Ком». ч. 236 з 12. X).

— Щ е о д н а е п і д е м і я . Не пройшла ще епідемія тифу, як Харьковю загрожує ще нова епідемія — шарлатини. З 1 по 9 жовтня зареєстровано 131 захворювань на цю хворобу («Ком». ч. 234 10. X).

— Р о з т р а т и . «Розтрати, на жаль не тільки не зменшуються, а навали, збільшуються», — констатує «Комуніст». 14 Київських професійних спілок мають за останній тільки час 40 розтрат. («Пр. Пр.» ч. 238 з 15. X).

— Виявлено розтрату грошей, зібраних на позику індустріалізації в комітетах хатніх робітниць в Київі. («Ком». ч. 236 з 12. X)

— В Кооперативному Інституті в Київі виявлено розтрату 4.500 карб. з громадських грошей. («Ком». ч. 232 з 8. X).

— Селянський терор. — На хуторі Крирукському, Вознесенського району на Миколаївщині, проти большевиків та їхніх заходів особливо виступав селянин Шпак. Коли двоє інших селян активно виступили проти Шпака, він одного з них затяг до своєї повітки, прив'язав до стовпа й бив його до непритомності. Місцева влада заспокоїлася на тому, що Шпак дав пошкодженому 10 пудів пшениці. Пізніше Шпака арештовано за «шкідництво в хлібозаготівлях». («Ком». ч. 232 з 8. X).

— П р и с у д. В селі Ново-Кийві на Запоріжжю голова сільради, секретарь та члени с.-г. т-ва в 1928 році, як пише «Ком». ч. 236 з 12. X.), — «поширювали серед селян безпідставні чутки про те, що весь хліб з села вивезуть». Селяне, під їхнім впливом захопили усі склади з хлібом. Заступник голови райвиконкому під загрозою смерті примушений був роздавати хліб. Справу названих вище трьох активних селян розглядав Запорізький окрсуд й засудив голову сільської ради Чепурного на 3 роки позбавлення волі, члена с.-г. т-ва Шапошникова — на 2 з пол.роки та секретаря — Вільха на 1 рік примусової праці.

· — Антисемітизм. На 27 державній круподерні в Полтаві робітники так знущалися з робітників-жидів, що один з них Сальнікер збожеволів. Фабрично-заводський комітет, знаючи про це все, ніякої боротьби з антисемітизмом не провадив. («Ком». ч. 237 з 13. X).

— П о ч а л а с я к а м п а н і я ц у к р о в а р е н ь. Цього року працюватимуть 30 цукроварень Київської філії Цукротресту й 13 Цукроварень Укрсільцукру. Перед революцією на Україні працювало більше 200 цукроварень («Ком». ч. 234 з 10. X.)

— К і л ь к і с ь т ь к о л г о с п і в на Україні. Нині на Україні є 15.704 ріжних колгоспів (488 комун, 3.550 артілів

та коло 12.000 радгоспів) на загальній площі * 2.400.000 гект. землі з 1.537.000 людности («Пр.. Пр.» ч. 237 з 13. X).

Газетні звістки

— Селянський терор. На Поділлі зачастили терористичні виступи куркулів проти активістів. В с. Стара Синява, Кам'янецької округи, підпалено господарства активістів. Згоріло 10 хат. Кількох осіб заарештовано. В с. Заборщиця підпалено господарство голови сільради й уповноваженого по хлібозаготівлях. («Возрождение». ч. 1602).

— А г і т а ц і я п о м і ж ч е р в о н о а р м і й ц і в: «Красная Звезда» подає, що в час маневрів частин червоної армії на Кубанщині, селяне й козаки провадили жваву протисовітську пропаганду поміж червоноармійців. На хуторах і станицях не тільки рядові червоноармійці, але й командний склад почали допитувати про політику совітської влади. Особливо завзято виступали жінки, вимагаючи відповіді на самі контрреволюційні питання. («Возрождение». ч. 1602).

— Щ е п р о д о к л а д С к р и п н и к а у Л ь в о в і. В доповнення до звісток про виступ Скрипника у Львові цікаво подати його слова про те, що, мовляв, в Києві позникали вже сліди куль по боях «зграї куркулів, котра стояла на службі імперіалістичних держав». Ці слова викликали протести обурення. Посипалися оклики: «Чи й УНР також «зграя»? Чулися навіть і такі вигуки: «Ви не у Москві!» Скрипник трохи змішався і почав виправдуватися, що він мав на думці головно армію Денікіна. («Народня Воля»).

З життя укр. еміграці

У Франції.

— Дальші пожертви на справи української церкви у Франції

1) Громада в Крезе — 53 фр., 2) Гаврилко Гнат — 25 фр., 3) Стороженко — 30 фр., 4) Нечай Семен — 10 фр., 5) Татаруля Микола — 25 фр., 6) Мішанинець Степан — 10 фр., 7) Бакуменко Петро (Алжир) — 50 фр., 8) Козачок — 10 фр., 9) Громада в Ліоні — 15 фр., 10) Питлюк — 25 фр., 11) Кромаль — 40 фр., 12) Пані Пусанівська — 28 фр., 13) Сердюк Максим — 100 ф., 14) Пані Ілляшенко Л. — 50 фр., 15) П. Д. — 30 фр., 16) Курило Іван — 10 фр., 17) Антоненко Михайло — 20 фр., 18) Стрільківський Микола — 27 фр., Разом — 558 фр. А всього з раніш зібраними (820.50) одна тисяча триста сімдесят вісім фр. 50 с.

— У Ліоні, 21 вересня в Ліоні відбулася вечірка, яку з ініціативи місцевої філії т-ва б. вояків Армії УНР, було влаштовано заходами об'єднаних укр. організацій м. Ліона: Філії Т-ва б. вояків Армії УНР, Української Громади м. Ліона та Драматичного т-ва у Ліоні.

Наше громадянство широ поставилося до мети вечірки — дати допомогу своїм братам інвалідам і всі вільні від праці члени згаданих організацій із своїми гостями, були присутні на вечірці і цим сприяли матеріальному успіху її. Не дивлючися на те, що вечірка була організована на скору руку (все було підготовлено протягом 2-х тижнів), концертний відділ вечірки пройшов добре. Він склався із співів хору під орудою п. Багинського; дуету, який гарно виконали пані М. Чміль і панна Т. Багинська. Мав бути бандурист п. Р., але не було його. Чудово танцювали панна Т. Багинська і п. Ілариванчук, які виконали гопак Суходольського і гопак-коло. Гучні оплески присутніх засвідчили цілковите їхнє задоволення. З великим захоплен-

ням декламував вірші п. Бойко. Були також і загальні танці, але для них не було досить місця, бо сая не досить велика для тої кількості присутніх, що завітали на вечірку. Вечірка відбулася в помешканню філії Т-ва б. вояків та Драматичного Т.ва. Сая була убрана портретами великих українських письменників та гетьманів, а також портретами видатних українських діячів визвольної боротьби. Декоративною частиною вечірки розпоряджався голова Драматичного Т-ва і режисер його п. Логошній.

Жваво й успішно пройшла американська лотерея. Було продано, подарований Громадою, портрет Т. Шевченка і букет квітів. Портрет Т. Шевченка продано за 237 фр. (купив один з гостей-чужинців — грек по національності). Букет квітів продано за 61 фр.

Вхід на вечірку був безкоштовний. При вході бажаним пані продавали жовто-блакитні розетки, яких було продано на 281 фр.

Заходами жіноцтва було влаштовано буфет, який особливо добре торгував. Буфетом відали пані Чміль, Таран, Попіль та п. Григораш.

На вечірці грала оркестра Драматичного Т-ва. Не можна замовчати розпорядчиків вечірки панів Гдешинського, Попель, Ковальчука й Губаренка, які свою енергією сприяли успіхові і взірцевому порядку на вечірці.

— Спілка українських інженерів у Франції після літньої перерви відновила своє життя товариським чаєм, який було влаштовано в Парижі для членів Спілки з їх родинами в неділю 27 жовтня. Це було перше інтимне зібрання, на якому члени Спілки та їх родини мали нагоду ближче між собою пізнатися і провести час в теплій розмові.

На майбутнє постановлено подібні зібрання улаштовувати можливо частіше для зав'язання тісніших взаємовідносин.

— Розшукують Український Центральний Комітет в Польщі прохає дізнатися про

адресу п. Степана Петровича Пиріжка, старшину 3-ої Залізної дивізії, який перебуває у Франції. Того, хто знає, де він перебуває, просяться подати відомості до Генеральної Ради Союзу.

В Польщі

— З життя української станиці в Каліші. День 1 жовтня мешканці Станиці та українська колонія в Каліші з його околицями урочисто обходили день храмового свята козацької церкви Св. Покрови в Станиці.

З духовних осіб на свято було запрошено нашого дорогого панотця Протопресвитера армії митрофорного протоієрея Павла Пашевського, благочинного лодзинської парафії протоієрея Теодора Валіковського, панотця російської православної церкви в Каліші ієромонаха Германа Карякина та протодиякона Шатихина.

Любого панотця мирофорного протоієрея Павла Пашевського зустріли хлібом і сіллю.

Святкування відбулося в наступному порядку.

О 18-ий год. 30 вересня було урочисто відправлено вечірню, літію і ранню.

На другий день, 1 жовтня, о 10-й годині була урочиста служба Божа, молебен і кресний похід.

Служби Божі відправляв митрофорний протоієрей Павло Пашевський в сослуженню трьох панотців та двох дияконів. Чудово співав мішаний хор.

В часі служби Божої сказав пастирське слово настоятель станичної козацької церкви протоієрей Іларіон Бриндзан на тему, як почитасма є на Україні з давніх часів Матір Божа, а після молебну Протопресвітер армії митрофорний протоієрей Павло Пашевський сказав чуле слово про єдність українського народу в боротьбі за своє існування.

Кресний похід відбувся навколо церкви під час якого читалася євангелія, та кропилося присутніх свяченою водою. Кресний похід зупинився перед пам'ятником ко-

ло церкви, де було проспівано «Вічну пам'ять» полеглим в боротьбі за волю України.

На цей урочистий день припало дивізійне свято 1-ої Запорізької дивізії. Обходження дивізійного свята було сполучено з загальним святом Св. Покрови. На святі був присутнім Командир Запорізької дивізії генштабу ген. хор. В. Куш-

Під час служби Божої були прапори 1-ої Запорізької дивізії, Спілки воєнних інвалідів та пластунського куріння.

По закінченню служби Божої було улаштовано загальну трапезу з представниками організацій та прибувшими гостями. В часі трапези було зачитано наспівні привітання від Пана Головного Отамана і Голови Директорії Української Народньої Республіки Андрія Лівіцького та від Військового Міністра генштабу ген. хор. В. Сальського. З привітальними промовами виступали і представники організацій, присутні на трапезі. На пропозицію Протопресвитера армії митрофорного протоієрея Павла Пашевського було вислано привітальну депешу Панові Головному Отаманові Андрієві Лівіцькому.

Оце коротенький перебіг урочистого дня 1-го жовтня, дня загального свята українського народу. Такої урочистости в обходженню свята не знала ще наша Станиця.

Слід відмітити віддану працю по влаштуванню свята нашого поважаного настоятеля козацької церкви протоієрея Іларіона Бриндзана та Голови Св. Покровського Братства полковника Михайла Приходька.

Дорогий гость Протопресвітер армії митрофорний протоієрей Павло Пашевський від'їхав від нас 3 жовтня.

В день його від'їзду було відправлено урочистого молебна, після якого зі смутком, але урочисто проводили рідного гостя. В проходах взяли участь діти станичної школи і пластунський курінь, які відспівали на прощання «Ще не вмерла Україна».

С. С.

В Чехії.

— — Видавничий Фонд і сени Є. Чикаленка. З ініціативи Української Господарської Академії в Подєбрадах 7 жовтня в Празі відбулася нарада в справі достойного вшанування пам'яті Є. Х. Чикаленка, «будителя» українського народу. В нараді взяли участь представники від Господарської Академії в Подєбрадах, Українського Університету в Празі, Українського Педагогічного Інституту в Празі, Академічного Комітету і Наукового Інституту в Берліні. Нарада ухвалила заснувати при Українському Академічному Комітеті в Празі видавничий Фонд «Видавничий фонд імени Є. Х. Чикаленка», який матиме завданням видання щоденника, споминів та інших творів Є. Х. Чикаленка, а також і інших матеріалів, які його торкаються, з окрема праць по сільському господарству. Фонд буде складатися з періодичних внесків і пожертв установ та громадянства. Керувати фондом буде окремий Комітет, обраний Академічним Комітетом в складі 5 осіб, в тому числі представника дітей Є. Х. Чикаленка.

Постанову наради передано Академічному Комітетові на затвердження. Добре діло розпочато і треба сподіватися, що українське громадянство відчуже свій моральний обов'язок та достойно вшанує пам'ять того, який жив і працював для піднесення культури і національного почуття свого народу.

На нараду були запрошені також і представники від Наукового Т-ва ім. Шевченка і т-ва «Просвіти» у Львові, які як раз перебували в Празі, на з'їзді слов'янських філологів, причому за попередньою умовою з ними, нарада й була призначена на перший день з'їзду. На жаль, з причин невідомих ніхто з цих представників не прибув на нараду. Це зробило надзвичайно прикре враження на всіх. Невже ж теперішні керівники значених установ вже забули, чим був для них Є. Х. Чикаленко?

— В Українському Історично-Філологічному Товаристві в Празі були 22 жовтня о 3 г. 30хв в помешканні Клементіну, ч. П доклади дійсних членів: 1) Наріжного, С. П. — «Ярослав Голтл». 2) Січинського, В. Ю. «Пам'ятник» Острозьких на Маговиці з XVI ст.

Зміст.

— Париж, неділя, 3 листопада 1929 року — ст. 1. *** — ст. 2.
— Д а в н і й. Літературні спостереження. XIII. — ст. 3. Є. Г л о в і н с ь к и й. Остаточна мета комуністичного інтернаціоналу — світовий комунізм — ст. 9. І. З а т а ш а н с ь к и й. Шкільне питання — ст. 11. Б. Л і с я н с ь к и й. Листи до емігрантів, I. — ст. 14. Лист із Праги — ст. 18. В. В а л є н т и н. Маленький фельєтон — ст. 20. O b s e r v a t o r. З міжнароднього життя — ст. 21. Арештування на Украні — ст. 24 — З широкого світу — ст. 24. Х р о н і к а. З Великої України: — ст. 26. Газетні звістині — ст. 28. З життя укр. еміграції: у Франції — ст. 29. — В Польщі — ст. 30. — В Чехії — ст. 31.

В д Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських організацій у Франції.

Секретаріят Ген. Ради С.У.Е. Орг. у Франції у відповідь на численні запити українців, особливо з по-за Франції, відносно «Української Громади у Франції», що друкує свої оповістки в Парижських московських газетах — «Возрожденіє» та «Послѣднія Новости», заявляє що Союз Укр. Емігр. Організацій у Франції з вищезгаданою організацією «Українська Громада у Франції» нічого спільного не має.
Секретаріят.

ГАРНІ ГРУНТИ ДО РОЗПРОДАЖІ

для будинків із садками, для культивації, заліснені і не заліснені, на рівнині та на схилах. Розпродуються згідно з розпорядженням міністерства з 29 листопаду 1924 року. 25 хвилин від Парижу (Gare du Nord).

Лян'і-сюр-Марн (Lagny-s-Marne) — Парцеляція маєтку **Фор-дю-Буа** (Fort du Bois). Участки в 200 і 350 метрів кв. Криниці й помпи — інстальовані. Ціна — від 15 фр. за кв. метр. Виплата за 12 або 18 місяців. Дерев'яні будинки з садком від 3.800 фр. Для оглядин звертатися по суботах, неділях та святах: 2, Rue de la Gare à Lagny-Torigny).

Сюрвіліє (Survilliers). 25 хвилин від Парижа (Gare du Nord). Парцеляція Бельвю (Beullevue) в 300 метрів від Сюрвіліє-Фос (Survilliers-Fosses) — лінія Шатійї. Гарні участки в 250 і 300 метрів. Ціна — від 6 фр., за кв. метр. Великі полегшення для виплат по місячно.

За інформаціями та в справах купівлі землі в цих двох місцевостях Лян'і та Сюрвіліє звертатися по адресі: **Union Centrale Immobiliere**: 12, Rue de Strasbourg, Paris (10-e). Тел.: Nord: 13-62, Métro: Gare de l'Est.

Книгарня «Тризуб»

одержала календарь «ДНІПРО» на 1930 рік. Ціна 12 фр. з пересилкою.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau; Paris V.
Поштова адреса: «Le Trident» («Tryzoub»). Boite post. № 15. Paris XIII.

(дійсна лише до 31. XII. 1929 р., а з 1. I. 1930 р. — посилати безпосередне на повищу адресу редакції й адміністрації). Для переказів: «Le Trident», chèque post. de Paris 898.50.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.